Wojciech CHUDY

# O WŁAŚCIWĄ WIZJĘ CZŁOWIEKA
## (Konwersatorium Myśli Jana Pawła II 1983-1987)

1. Począwszy od roku akademickiego 1983–1984 w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim trwa regularna działalność Konwersatorium Myśli Jana Pawła II Instytutu Jana Pawła II. Przed tym okresem, w czasie konstytuowania się Instytutu, czyli w latach 1982-1983, konwersatoria miały charakter mniej regularny lub ich problematyka podejmowana była na seminariach Katedry Etyki KUL, kierowanej przez ks. prof. Tadeusza Stycznia. Konwersatoria stanowią zajęcia uniwersyteckie międzywydziałowe o charakterze dydaktyczno-formacyjnym, otwartym zarówno dla studentów i pracowników naukowych Uniwersytetu, jak i dla zainteresowanych spoza uczelni. Wraz z rokiem akademickim 1986-1987 uczestnictwo w konwersatorium, mocą uchwały władz uczelni, traktowane jest na prawach zaliczenia jednostki zajęć dydaktycznych, z wpisem do indeksu studenta KUL.

W każdą środę o godz. 18.00 ( z wyjątkiem świąt oraz dni, w których szczególne okoliczności wewnątrzuczelniane uniemożliwiają odbycie konwersatorium) odbywa się odczyt tematycznie wiążący się z profilem Instytutu, po nim zaś dyskusja, w której mogą brać udział wszyscy zebrani. Frekwencja wahała się dotychczas w granicach od 15 do 50 uczestników, a nawet zdarzała się większa liczba obecnych, w zależności od okresu roku i atrakcyjności prelekcji. W sumie odbyło się 65 spotkań, w ostatnim zaś – najbardziej nas tutaj interesującym – roku 1986-1987 miało miejsce 20 posiedzeń.

2. Problematyka podejmowana w trakcie zajęć konwersatoryjnych ma kilka głównych ukierunkowań, związanych zwykle z rocznym lub długofalowym planem prac Instytutu Jana Pawła II. Ogólnie jednak wspólnym mianownikiem tych orientacji jest nauczanie obecnego Papieża: komentarz, interpretacja, rozwinięcie, uszczegółowienie i aplikacja do różnych dziedzin współczesnej rzeczywistości treści owego nauczania jest wspólnym wątkiem konwersatoriów, mimo różnych formalnych motywów podjęcia konkretnych tematów.

Można wymienić trzy zasadnicze motywy podejmowania konkretnej tematyki w trakcie prelekcji i dyskusji: temat dorocznej sesji naukowej organizowanej przez Instytut Jana Pawła II, aktualne dokumenty i wydarzenia związane z osobą Jana Pawła II lub Stolicą Apostolską, dzieła pióra Jana Pawła II ( w szczególności komentowane na bieżąco wydawnictwo *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*).

W związku z doroczną sesją Instytutu, tzw. sesją majową, profil tematyczny zajęć konwersatoryjnych w odnośnym roku akademickim odpowiada problematyce sesji. Prelekcje i dyskusje mają często charakter roboczy względem planowanej sesji: przygotowują kontekst problemowy tematów, które mają być podjęte w przyszłych obradach, tworzą swoisty „horyzont” intelektualny dla szczegółowej tematyki sesji, a wreszcie są niekiedy pierwszą prezentacją przygotowywanych wykładów. Do roku 1987 konwer-

satorium było więc sprofilowane tematycznie w sposób następujący:

Temat rodzina chrześcijańska dominował w roku akademickim 1983-1984 w związku z sesją zorganizowaną przez Instytut Jana Pawła II w maju 1984 r. Rozważania w trakcie posiedzeń konwersatoryjnych często obierały za przedmiot adhortację apostolską Jana Pawła II *Familiaris consortio* (1981), będącą naczelnym dokumentem Stolicy Apolstolskiej i prezentacją współczesnych poglądów Kościoła na temat rodziny.

Konwersatorium zapoznało się z treścią i interpretacją adhortacji w odczycie ks. prof. L. Szafrańskiego (KUL); ten sam prelegent przedstawił i omówił treść *Karty Praw Rodziny* ogłoszonej przez Watykan w 1983 r. W ramach roboczych prezentacji wykładów przygotowywanych na sesję swój oczyt wygłosił m. in. ks. prof. J. Bajda (ATK) – *Teologia rodziny w adhortacji Jana Pawła II 'Familiaris consortio'*, ks. doc. L. Dyczewski OFMConv (KUL) – *Zróżnicowana sytuacja rodzin polskich. Zagrożenia i potrzeby*, oraz ks. prof. T. Styczeń SDS (KUL) – *Istota więzi małżeńskiej w perspektywie filozoficzno-teologicznej*.

W następnym roku akademickim 1984-1985 profil konwersatorium wyznaczony był tematem sesji zatytułowanej *Człowiek w poszukiwaniu zagubionej tożsamości* (maj 1985) i dotyczył kryzysu człowieka współczesnego i jego kultury oraz przyczyn tych zjawisk. Spośród prelegentów sympozjum majowego podczas konwersatorium wystąpił m.in. dr A. Stanowski (KUL) z definicją socjologiczną kryzysu współczesnego: *Zagrożenia współczesnego człowieka – próba diagnozy*, prof. M. A. Krąpiec OP (KUL) z odczytem *Kultura jako samospełnienie człowieka w budowaniu cywilizacji miłości* oraz prof. S. Sawicki (KUL), referujący model człowieka w dramatach Karola Kardynała Wojtyły w odczycie *Trylogia dramatyczna Karola Wojtyły*. Z tematem kryzysu związana była również seria wykładów profesorów zagranicznych goszczonych przez Instytut pod koniec roku 1984. Na temat kryzysu filozofii i teologii współczesnej mówili J. Seifert i J. Crosby z International Academy of Philosophy w Dallas (USA) oraz ks. C. Caffarra i R. Buttiglione z Rzymu.

Konwersatorium Myśli Jana Pawła II w roku akademickim 1985-1986 zorientowane było w aspekcie sesji majowej na problematykę wyzwolenia człowieka. Głównym motywem podjęcia tej problematyki stał się fenomen teologii wyzwolenia w Ameryce Łacińskiej i reakcja Stolicy Apostolskiej (Kongregacji Nauki Wiary) na niektóre aspekty teoretyczne tego zjawiska. Przedmiotem analiz stały się obydwie instrukcje Kongregacji Nauki Wiary na ten temat, zwłaszcza zaś *Instrukcja o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu* opublikowana w 1986 r. (omówił ją na jednym z zebrań konwersatorium ks. doc. S. Kowalczyk, KUL). Spośród prelegentów sesji *Problem wyzwolenia człowieka* (która odbyła się w maju 1986 r. w Kazimierzu Dolnym) wystąpił na konwersatorium z projektem swojego odczytu m.in. ks. dr A. Szostek (KUL), który przedstawił referat napisany wspólnie z ks. T. Styczniem: *Liberalizm po marksistowsku*, oraz A. Stanowski: *Liberalizm jako teoria alienacji człowieka i koncepcja jego wyzwolenia*. Obydwa odczyty wywołały duży rezonans w postaci dyskusji. Również goście zagraniczni

sesji: ks. prof. R. Coste (Tuluza, Francja) i ks. prof. J.Y. Calvez (Paryż) przedstawili uczestnikom konwersatorium w przededniu sesji wykłady o teologii wyzwolenia.

Zajęcia konwersatoryjne w roku akademickim 1986-1987 poświęcone były, w aspekcie sesji majowej, problematyce kultury i jej dziedzin. Tytuł sesji brzmiał: *Ewangelia i kultura. Doświadczenie środkowoeuropejskie.*

Drugim zasadniczym motywem podejmowania konkretnej problematyki konwersatoriów są bieżące dokumenty wydawane przez Stolicę Apostolską oraz inne wydarzenia z życia Kościoła. W trakcie posiedzeń dokonuje się zazwyczaj omówienia danego dokumentu lub zdarzenia, często w kontekście historycznoporównawczym, a następnie dyskutuje się problemy związane z jego treścią lub wymową i znaczeniem. Prócz wspomnianych wyżej posiedzeń na temat *Familiaris consortio, Karty Praw Rodziny, Instrukcji o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu*, warto wymienić tutaj inne tematy. Encyklice *Slavorum apostoli* (1985) poświęcono szereg posiedzeń w 1985 i 1986 r. Dokument i jego rolę w dziejach Kościoła i kultury omawiali księża doktorzy J. Gajek i L. Górka z KUL-u oraz ks. prof. S. Čegownik (Klagenfurt, Austria), pochodzący ze Słowenii w Jugosławii. Encyklika oraz święci bracia Cyryl i Metody stanowili fundament ideowy sesji z 1987 r. dotyczącej wzajemnych relacji Ewangelii i kultury. Osobne posiedzenie poświęcono przebiegowi i wynikom synodu biskupów, zwołanego z okazji 20-lecia Soboru Watykańskiego II. Odczyt pt. *Nadzwyczajny synod biskupów. Relacja teologa eksperta* przedstawił na początku roku 1986 ks. prof. S. Nagy (KUL).

Osobną grupę zajęć konwersatoryjnych stanowią posiedzenia związane z teologią ciała według Jana Pawła II, zawartą głównie w dziele *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*. Instytut Jana Pawła II wydaje w ramach serii „Jan Paweł II naucza" kolejne tomy teologii ciała wraz z komentarzami naukowców z KUL-u i z innych ośrodków. (Nawiasem mówiąc, obligujący do wysokiego poziomu tej publikacji jest fakt obdarowania Instytutu przez Ojca Świętego egzemplarzem watykańskiego wydania dzieła z własnoręczną dedykacją). W trakcie dotychczasowego funkcjonowania konwersatorium w każdym roku odbyło się kilka posiedzeń nawiązujących do tego dzieła już to w aspekcie ogólnym, już w formie szczegółowego komentarza. Przykładowo: o antropologii teologicznej na podstawie wspomnianego dzieła mówił ks. J. Bajda (1983) oraz goście zagraniczni Instytutu: ks. prof. K. Krenn z RFN (1984) i prof. W. Waldstein z Austrii (1985); o filozofii i teologii dziejów – dr W. Chudy z KUL-u (1984). Interesujący wykład o teologicznej koncepcji ciała jako znaku w nawiązaniu do Jana Pawła II zaprezentował ks. C. Caffarra z Rzymu (1985). Szczegółowe komentarze dotyczyły ponadto m.in. kategorii „serca" w relacji do władzy sumienia (ks. A. Szostek z KUL-u, 1985) i ostatecznej wartości daru w małżeństwie i kapłaństwie (ks. prof. J. Szlaga, KUL, 1986 r.).

Powyższe trzy motywy formalnie wyznaczające problematykę poszczególnych Konwersatoriów Myśli Jana Pawła II obejmują zakresowo większość posiedzeń. W tych ramach mieszczą się również główne dziedziny przedmiotowego i merytorycznego zainteresowania realizowanego na zajęciach Instytutu.

3. Jak zauważyliśmy, zgodnie ze swoją nazwą konwersatorium skupia uwagę na treściach nauczania Jana Pawła II. Starając się o uwzględnienie najważniejszych w danym okresie tematów nauczania Papieskiego, plan konwersatorium oddaje w pewnym stopniu obraz głównych problemów poruszanych przez Ojca Świętego i Stolicę Apostolską. Poniekąd obraz ten odzwierciedla również układ tematów kolejnych sesji Instytutu, wiążących się z takimi naczelnymi problemami, jak: problem rodziny, problem kryzysu świata współczesnego, problem fałszywego i prawdziwego pojęcia wyzwolenia człowieka czy problem ewangelizacji kultury i inkulturacji Ewangelii.

Zbierając powyższe i inne zagadnienia, stanowiące przedmiot uwagi konwersatorium Instytutu Jana Pawła II przez cztery lata akademickie (1983-1987), można, jak się wydaje, usystematyzować je w następujących czterech grupach problemowych o nierównej ilościowo i jakościowo randze: problematyka człowieka, rodziny, problematyka metanaukowa, tematyka okazjonalna.

Z pewnością najczęstszym i najbardziej wyczerpująco analizowanym problemem jest zagadnienie człowieka. „Wszystkie drogi Kościoła prowadzą do człowieka" – to znane zdanie Jana Pawła II z *Redemptor hominis* stanowi swoistą wykładnię dziedziny antropologicznej, podejmowanej często w konwersatoryjnych dociekaniach. Człowiek i jego kultura, działalność intelektualna, nauka, praca, prawo i sztuka – te wszystkie tematy podejmowane były w trakcie wielu spotkań w aspekcie – najczęściej – filozoficznym i teologicznym. Głównym celem owych odczytów, a także dyskusji, jest określenie właściwego statusu bytowo-teologicznego człowieka. Chodzi o wyznaczenie koncepcji człowieka, która będąc zgodną z obiektywistycznymi kryteriami poznania, uprawomocniałaby poznawczo jego status podmiotu działania – wolnego, a zarazem adekwatnego względem prawdy. Dążenie do możliwie pełnego kształtu takiej koncepcji stanowi również nawiązanie do nauki Papieża o człowieku, realizowanej zarówno w dziełach naukowych, encyklikach i innych pismach apostolskich oraz w homiliach i przemówieniach. Wizja człowieka przekazywana przez Ojca Świętego zazwyczaj w ogólnych zarysach jest wizją właściwego miejsca człowieka w świecie, w społeczeństwie i Kościele, względem siebie samego, drugiego i wobec Boga, który jest ostatecznym horyzontem wszystkich pozostałych odniesień. Dopełnienie, uszczegółowienie i konkretyzacja tej wizji jest zadaniem podejmowanym na zajęciach Instytutu.

Owa opcja, którą można nazwać opcją fundamentalnej antropologii, jest realizowana głównie w odczytach księży etyków zorientowanych antropologicznie: T. Stycznia i A. Szostka, oraz tak samo zorientowanych teologów, jak np. ks. J. Bajdy, ks. C. Caffarry czy W. Waldsteina, biblisty – ks. J. Szlagi, filozofa kultury – doc. A. Rodzińskiego (KUL). Wizja ta jednak dookreśla się również w ujęciu teoretyka i historyka literatury – jak np. w wykładach S. Sawickiego. Koncepcja człowieka wykrystalizowuje się również na konwersatorium w trakcie polemik i dyskusji z innymi koncepcjami, jak np. z liberalistyczną (po wykładzie A. Stanowskiego z 1986 r.), marksistowską (m.in. odczyt księży T. Stycznia i A. Szostka, *Liberalizm po marksistowsku*

1986), z relatywizmem ( A. Gawrońskiego, pracującego w Warszawie i Rzymie, odczyt pt. *Relatywizm we współczesnej kulturze*, 1986) czy irracjonalizmem (odczyt prof. A. B. Stępnia - KUL, pt. *Filozof klasyczny wobec kultury współczesnej*, 1987).

Spojrzenie na człowieka, na jego mankamenty, wady i błędy, ale również na jego potencjalną i realizowaną wielkość i godność, odsłania perspektywę ukierunkowaną - zgodnie z ogólnym profilem Instytutu - na praxis i wymiar formacyjny. Sądzić można, iż pewna część uczestników konwersatorium - zwłaszcza przybyłych spoza Uniwersytetu - nastawiona jest właśnie nie tyle na teoretyczne rozstrzygnięcia, co na praktyczne wskazania życiowe z nich wynikające. Wiąże się z tym szczególnie druga grupa problemowa - zresztą ściśle łącząca się z poprzednią - mianowicie, zagadnienia związane z rodziną. Są one również stałym tematem konwersatorium. Inspirację początkową, jak też jej stałe źródło stanowi dzieło Jana Pawła II *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich* oraz szereg dokumentów z *Familiaris consortio* na pierwszym miejscu. Zagadnienie prawidłowego kształtu małżeństwa chrześcijańskiego podejmowane jest zarówno w aspekcie ogólnofilozoficznym czy ogólnoteologicznym (np. przez ks. Bajdę czy ks. Stycznia), jak i w aspekcie nauk szczegółowych (np. przez ks. L. Dyczewskiego czy dr H. Gulanowską z Kliniki Położniczej w Lublinie). Bada się i prezentuje wzorce koncepcji rodziny oraz patologie rodziny, zwłaszcza polskiej ( np. analiza socjologiczna typów rodzin dokonana przez ks. Dyczewskiego w 1984 r., prawnicza dr. J. Mazurkiewicza z Uniwersytetu Wrocławskiego, który w 1986 r. mówił o ochronie matki i dziecka, czy psychologiczna w odniesieniu do zjawiska narkomanii, badanego przez ks. doc. Cz. Cekierę z KUL i ATK, odczyt z 1985 r.).

Szczególną rolę w grupie problemowej dotyczącej małżeństwa i rodziny odgrywa temat obrony życia dzieci nie narodzonych. Częste wystąpienia w ramach konwersatorium H. Gulanowskiej (lekarza położnika i działaczki w ramach ruchu obrony dziecka poczętego) oraz innych prelegentów zajmujących się tą tematyką, krytyczne podjęcie na sesji *Rodzina chrześcijańska* sprawy cieszącej się niechlubną sławą, tzw. ustawy o przerywaniu ciąży, wreszcie zorganizowana przez Instytut w 1985 r. specjalna sesja zatytułowana *Homo nasciturus* - spowodowały wzrost zainteresowania tą problematyką. Skutkiem tego w roku akademickim 1986-1987 wyłoniła się na bazie spotkań konwersatoryjnych sygnalizowanych hasłem „W trosce o poczętego człowieka" odrębna sekcja zajmująca się w ramach Instytutu Jana Pawła II sprawami rodziny, w szczególności obroną dziecka poczętego. Grupa zbiera się w ramach konwersatorium raz w miesiącu na spotkaniu informacyjno-organizacyjnym. Do najbardziej aktywnych uczestników należą: H. Gulanowska, J. Gula, jego żona - L. Gula, U. Tochman i M. Czachorowski.

Trzecia grupa problemowa, którą można wyróżnić w ramach zagadnień konwersatoryjnych - choć niewątpliwie częstość podejmowania jej problemów jest mniejsza niż w dwu poprzednich - to grupa zagadnień metanaukowych. W podejmowaniu wykładów o problematyce meta- lub umieszczaniu tej problematyki w wykładach dotyczących bezpośrednio dziedziny przedmiotowej przejawia się szczególnie kulows-

ka proweniencja Instytutu Jana Pawła II. Dbałość o poprawność logiczną, ścisłość racjonalności naukowej oraz swoisty metodologizm – to cechy filozoficznej szkoły lubelskiej, w której ma swoje korzenie również Instytut. Stąd w wielu prezentowanych na konwersatorium odczytach o charakterze przedmiotowym ( m. in. ks. Stycznia i M. A. Krąpca OP) zaobserwować można duży udział problematyki metaprzedmiotowej, wyrażającej się np. w redukcji ad absurdum błędnych poglądów, w porównywaniu systemów myśli, uniesprzecznianiu tezy głoszonej czy – biorąc ogólnie – w częstym korzystaniu explicite ze świadomości metodologicznej. Są również podejmowane wykłady o problematyce metanaukowej. Pozwalają one uporządkować spojrzenie na ludzki świat myślenia naukowego i ukazać ewentualne źródła błędu. Takie były m.in. wykłady A. Gawrońskiego na temat różnych rodzajów relatywizmu i ich aporii (1986) oraz ks. doc. A. Bronka (KUL) na temat postaw metodologicznych we współczesnej filozofii nauki (1987).

Można wreszcie wyróżnić w ramach zajęć konwersatoryjnych, jako grupę czwartą, spotkania o charakterze okazjonalnym, niekiedy wspomnieniowo-anegdotycznym. Przede wszystkim w grupie tej trzeba wymienić odczyty o walorze pogłębionej gawędy, jakie zaprezentował ks. S. Nagy: w 1984 r. odczyt *Papież w górach*, a w 1987 prelekcję *O wizycie u Papieża*. Problematyka tego rodzaju, zawierająca oprócz wątku merytorycznego również akcenty osobiste i subiektywne, wprowadza do atmosfery konwersatorium, w której dominuje z istoty rzeczy nastawienie naukowe, elementy emocjonalne, jednoczące w aspekcie wspólnotowym. Do tej samej grupy zaliczyć można także szereg odczytów relacjonujących przebieg i zawartość różnych sesji, spotkań i zjazdów o tematyce interesującej ze względu na profil konwersatorium.

4. Z pewnością funkcjonowanie Konwersatorium Myśli Jana Pawła II z roku na rok nabiera dojrzalszego charakteru. Zestaw odczytów staje się coraz bardziej konsekwentny i celowy, dyskusje bardziej rzeczowe niż przypadkowe, spotkania są coraz regularniejsze, rośnie frekwencja uczestników.

Ostatni – czwarty już – rok akademicki 1986-1987 działania konwersatorium miał w tym względzie szczególny charakter. Odbyło się w sumie 20 posiedzeń, a ponadto, począwszy od drugiego semestru, w każdą drugą środę miesiąca dodatkowe spotkania organizowała sekcja troski nad rodziną. Większość posiedzeń związana była z sesją Instytutu *Ewangelia i kultura. Doświadczenie środkowoeuropejskie* (sprawozdanie zostało zamieszczone w „Ethosie", nr 1). Nie było tym razem prezentacji „roboczych" wykładów, które zostały wygłoszone w trakcie sesji. Odczyty konwersatoryjne w tym roku dotyczyły w większości posiedzeń problematyki kultury i odniesień do poszczególnych jej dziedzin. W ten sposób stworzony został przed samą sesją horyzont intelektualny przygotowujący do jej pogłębionej recepcji. Antropologiczny punkt odniesienia, każący badać kulturę ze względu na jej twórcę – człowieka – i jego szczególną samoświadomość, która współdecyduje o charakterze tej kultury, stanowił specificum dużej części wykładów.

Ową serię odczytów można usystematyzować w następujący sposób. Cztery z nich miało charakter ogólnokulturologiczny. Ks. prof. T. Styczeń, kierownik Instytutu Jana Pawła II, przedstawił na konwersatorium w dniu 18 II 1987 r. odczyt pt. *Kłopoty z kulturą*. Określił w nim dwa główne redukcjonizmy funkcjonujące dziś w kulturze w postaci dwu filozoficznych modeli człowieka, a w istocie przyczyniające się do objęcia tej kultury kryzysem. W jednym z tych modeli redukuje się człowieka do sfery popędowej, materialnej itp. („redukcja w dół"), a w drugim utożsamia się byt ludzki z nieograniczoną wolnością („redukcja w górę"). Ks. Styczeń przedstawił, zamiast tych redukcjonistycznych modeli, koncepcję filozoficzną człowieka otwartego: w sensie ontycznym – na istnienie, a tym samym na przygodność bytową; w sensie poznawczym – na prawdę obiektywną.

Jak podstawowym źródłem wszelkiej kultury jest człowiek, tak podstawą kultury ogólnoludzkiej jest każda kultura lokalna. Charakterystykę jej istoty przeprowadził (8 X 1986 r.) A. Rodziński w odczycie *Kultura narodowa jako rozszerzenie świadomego życia zbiorowego*. Wskazał na wartość i myślenie jako na podstawowe elementy kultury. Kultura jest „promieniowaniem osoby", ale osoby osadzonej we własnym narodzie. Wśród różnych czynników determinujących pojęcie narodu i jego kultury (jak język, więź etniczna, ziemia, religia czy państwo) prelegent wskazał na główny czynnik dziedzictwa historycznego i tradycji narodowej. Ten czynnik, do którego przynależy w naszym przypadku moment związania z chrześcijaństwem, charakteryzuje w sposób istotny kulturę polską.

Trudnej problematyki wielości kultur lokalnych dotyczył odczyt A. Stanowskiego (4 III 1987 r.) pt. *Pluralizm kulturowy. Kultura jako fakt i jako wartość*. Prelegent przedstawił problem wielości kultur w aspektach: socjologicznym, filozoficznym i teologicznym; przez kulturę rozumiał w trakcie wykładu „względnie spójny system reguł normujący zachowanie człowieka". W aspekcie socjologicznym wielość różnych kultur (przy czym nie ma kultur lepszych i gorszych) jest faktem; filozoficznie rzecz biorąc, pluralizm kulturowy dopomaga rozwojowi kultury; w aspekcie teologicznym wielość kultur umożliwia wielostronne (na miarę potencjalności człowieczeństwa) głoszenie i realizację Słowa Bożego. W dyskusji nad odczytem A. Stanowskiego zwrócono uwagę, iż radykalna „opcja pluralistyczna" prowadzi do relatywizmu. Dotknięto w ten sposób kluczowego problemu konwersatorium: wizji człowieka mającej wartość prawdy i zharmonizowanej z różnorodnością poglądów antropologicznych.

Pewną próbą odpowiedzi na ten problem był odczyt *Chrześcijaństwo wobec kultury*, który wygłosił 3 XII 1986 r. S. Sawicki. Prelegent omówił szereg kluczowych dla współczesnej kultury chrześcijańskiej spraw, m. in. zmierzch formacji ideologicznej i w związku z tym zadania autentycznego chrześcijaństwa, problem inkulturacji, sakralnego i eklezjologicznego wymiaru kultury powszechnej oraz problem postaw chrześcijanina w dzisiejszej kulturze. S. Sawicki zwrócił uwagę, iż idea współistnienia i symbiozy Ewangelii i kultury lokalnej przetrwała wieki i odżyła znowu. Dziś metoda inkulturacji opiera się na odkrytym i głoszonym w IX wieku przez św. Cyryla i św. Me-

todego przekonaniu, że jedna wiara wciela się w wiele kultur regionalnych, mając w nich swoją prawdziwą i specyficzną postać. Tak swoisty pluralizm przenika jedną prawdę i łączy się z wymiarem Wcielenia i Zbawienia.

Kolejną grupę wykładów konwersatoryjnych w ramach tworzenia kontekstu sesji *Ewangelia i kultura* stanowiły odczyty, które można by ująć wspólnym tytułem: Kultura a... religia, praca itd. Często były to dwugłosy. Jeden z nich zapoczątkowała 29 X 1986 r. s. prof. Z. J. Zdybicka (KUL) wykładem *Religia i kultura*. Po określeniu kultury jako „humanizacji natury", ukazała wyjątkowość jednej z jej dziedzin, mianowicie właśnie religii. Wyjątkowość ową stanowi „niewyczerpalność" religii w samej kulturze. Religia bowiem z jednej strony stanowi ważny wymiar kultury ludzkiej, z drugiej, zawsze transcenduje kulturę ze względu na swój przedmiot – transcendentnego Boga osobowego. O ile w wykładzie s. Zdybickiej religia ujmowana była w aspekcie metafizycznym, to drugi wykład na ten temat koncentrował się na opisowej charakterystyce wzajemnych relacji religii i kultury. Odczyt z założenia dopełniający pt. *Religia a kultura* przedstawił (V 1987 r.) przewodniczący Rady Naukowej Instytutu, ks. prof. S. Nagy. Prelegent omówił najpierw pojęcie religii i religijności, następnie definicję kultury i wreszcie relacje łączące te dziedziny. W fenomenie religii wyróżnił stosunek zależności człowieka od Boga, element soteriologiczny i wartościowanie doczesnego życia jako etapu prowadzącego do wartości wyższych. Kulturę zdefiniował – za encykliką *Gaudium et spes* – jako „to wszystko czym człowiek doskonali i rozwija wielorakie uzdolnienia swego ducha i ciała". Podsumowując, ks. Nagy stwierdził, że tylko w religii człowiek jest w stanie w sposób ostateczny określić kulturę; że łączy obydwie te dziedziny pierwiastek etyczny i pierwiastek społeczny, oraz że zarówno religia, jak i kultura skierowane są na wartość piękna.

Kolejny dwugłos na Konwersatorium Myśli Jana Pawła II dotyczył pracy. Doc. J. Gałkowski (KUL) zaprezentował (12 XI 86 r.) odczyt *Praca i kultura*. Wykład nawiązywał w głównej mierze do encykliki Jana Pawła II *Laborem exercens* oraz do artykułów naukowych ks. Karola Wojtyły. Prelegent, po wprowadzeniu zakresu hierarchii potrzeb człowieka, określił cel pracy ludzkiej. Celem bliższym jest zaspokojenie podstawowych dla życia potrzeb człowieka, jednak celem istotnym pracy jest sam człowiek i jego podmiotowe spełnienie. Z kolei kultura powstaje skutkiem ludzkiej praxis i jest „podstawowym wyrazem człowieka". Najważniejszym elementem kultury są wartości, dzięki którym człowiek transcenduje siebie – a więc prawda, dobro moralne i piękno. Te wartości i ich wymiar właśnie stanowi „część wspólną" kultury i pracy. Ta ostatnia służy w aspekcie bezpośrednim wartościom utylitarnym, wiąże się z trudem i nastawieniem na korzyści ekonomiczne. Jednakże praca prawdziwie ludzka „promieniuje na zewnątrz" wartościami najwyższymi, doskonaląc przez to sam podmiot pracy – człowieka, i współkonstytuując kulturę. Między pracą i kulturą istnieje wzajemny związek i swoiste sprzężenie. „Praca jest warunkiem kultury, kultura jest miarą ludzkiego charakteru pracy" – zakończył swój filozoficzny odczyt J. Gałkowski. Również ta problematyka mia-

ła na konwersatorium swoje dopełnienie w ujęciu bardziej szczegółowym – w referacie ks. L. Dyczewskiego, który przedstawił (22 X 1986 r.) swoją zorientowaną socjologicznie wersję tematu *Praca i kultura*. Zarysowując szeroką definicję pracy, zbliżoną swym charakterem do wszelkiej aktywności ludzkiej (praxis), prelegent podkreślił w niej aspekt podmiotowy. Stwierdził, iż uprzedmiotowienie pracy ma dla człowieka znaczenie depersonalizujące, związane z takimi zjawiskami, jak utrata wolności, ograniczenie twórczego charakteru człowieka czy alienacja. Ks. Dyczewski zasygnalizował narastanie obecnie tych tendencji, groźnych zarówno dla człowieka, jak i jego kultury. Szukając przyczyn tego stanu rzeczy, należy zwrócić uwagę na wspólny brak w zjawiskach pracy i kultury współczesnej, który polega na ich obopólnej desakralizacji. W oderwaniu tych sfer – a przede wszystkim człowieka, który jest ich podmiotem – od religii widzi prelegent główne zagrożenie pracy i kultury.

Kolejny dwugłos konwersatoryjny dotyczył statusu prawa w kulturze. Również w tym przypadku jeden z wykładów ujmował ten problem w aspekcie ogólnym – filozoficznym, drugi zaś w aspekcie szczegółowym – nauk prawnych. Pierwszy aspekt zaprezentował (5 XI 1986 r.) ks. Styczeń wygłaszając odczyt pt.*Ethos prawa*. Prelegent główną swoją myśl oparł na obronie Sokratesa skazanego przez ateński sąd za konsekwentne trwanie przy prawdzie przeciwnej oficjalnej religii państwowej. Postawa starożytnego mędrca jest do dziś symbolem obrony prawa służącego w sposób pierwszorzędny obronie podmiotowości człowieka przed nadużyciami. Istotą ethosu prawa służącego człowiekowi, a w konsekwencji społeczeństwu i jego ustrojowi, jest oparcie na prawdzie o człowieku – osobie. Przeciwieństwem takiego ethosu prawa jest prawo oparte na przemocy i kłamstwie, będące jedynie narzędziem jakichś pozaprawdziwościowych celów. Ks. Styczeń nawiązał następnie do historii Polski, przedstawiając szereg faktów historycznych (m.in. z okresu walk z Zakonem Krzyżackim oraz najazdu szwedzkiego), które potwierdzają żywy w kulturze polskiej charakter ethosu prawdy (osoby). „Nie mieliśmy w Polsce procesu Sokratesa". W tym kontekście należało również odczytywać najnowsze wówczas wydarzenia z dziedziny prawno-społecznej (uwolnienie większości więźniów politycznych – 15 IX 1986) oraz oczekiwania społeczeństwa polskiego co do stworzenia przez władzę warunków prawnych zabezpieczających podmiotowość osób w naszym kraju przed nadużyciami.

Wykładem dopełniającym było wystąpienie ks. prof. J. Krukowskiego (KUL), który 18 III 1987 r. przedstawił odczyt *Prawo a kultura*. Odczyt od strony szczegółowej (nauki prawnicze) potwierdził tezy filozoficzne normatywnie sformułowane powyżej. Prelegent wyróżnił w prawie wymiary przedmiotu oraz wartości. Funkcjonowanie prawa w społeczeństwie zawsze wiąże się z pewnym systemem wartości zakładanym przez system prawny. Główne problemy związane z tą relacją to: Czy ów system wartości jest absolutny czy relatywny? Czy prawo podlega ocenie jednostkowych osób czy społeczeństwa? Wreszcie: jakiej ocenie podlega proces tworzenia i stosowania norm prawnych? Odpowiedzi na te i szereg innych pytań związane są z leżącą u podstaw doktryny państwowej – filozo-

fią człowieka i wartości, z poglądem na dobro moralne i prawo naturalne. Uświadomiła to przede wszystkim dyskusja po wykładzie.

Następne trzy wykłady, które można zestawić razem w serii o kulturze, odnosiły się głównie do roli filozofii – zwłaszcza filozofii klasycznej – w życiu kultury. Najogólniej podszedł do tego zagadnienia A. B. Stępień w wykładzie zatytułowanym *Filozof klasyczny wobec kultury współczesnej* (11 III 1987 r.). Prof. Stępień upatruje w aspekcie filozoficznym główne cechy kryzysogenne dzisiejszej kultury w irracjonalizmie i relatywizmie. Wyrazem – a częściowo również przyczyną – sytuacji kultury współczesnej są dominujące w niej mody filozoficzne ( np. na hermeneutykę, strukturalizm i szkołę frankfurcką). Zjawisko mody, w tym mody filozoficznej, przyczynia się – jak upatruje to prelegent – do zaniku racjonalizmu w kulturze. Analiza „modnych" kierunków filozoficznych wykazuje, iż wszystkie również uderzają w racjonalizm, eksponując elementy nieświadomych determinizmów bytu ludzkiego. Prof. Stępień widzi rolę filozofa klasycznego w ukazywaniu ciągle na nowo pozycji rozumu i racjonalności w świecie i uświadamianiu przez to człowiekowi, iż nie musi on wcale ulegać pozornym w świetle rozumu determinizmom biologicznym, społecznym czy politycznym.

Przyczynkiem do ogólnego tematu „filozofia a kultura" był odczyt W. Chudego pt. *Filozofia polska w ostatnim czterdziestoleciu* wygłoszony 21 I 1987 r. Prelegent wyróżnił cztery etapy filozofii polskiej po 1944 r. (głównymi datami wyznaczającymi te etapy były: rok 1949, Październik 1957 oraz przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych), a następnie scharakteryzował wzajemne, zwrotne oddziaływania filozofii polskiej z kulturą. Tutaj najważniejszą wartością było ocalenie ciągłości i tożsamości filozofii polskiej w tych trudnych, a w pewnych okresach wręcz zagrażających filozofii i kulturze, czasach. Główną rolę zabezpieczającą odgrywała wówczas kultura klasyczna, czyli chrześcijańska (której swoistym centrum był KUL), zwłaszcza zaś Kościół katolicki. W. Chudy poświęcił też szczególną uwagę roli i przemianom filozofii marksistowskiej w tym czterdziestoleciu, stwierdzając jej postępujący kryzys kulturowy.

Rangę metafizyki klasycznej w postawie człowieka wierzącego eksponował odczyt ks. dra R. Waszkinela (KUL) – *Specyfika światopoglądu chrześcijańskiego*, wygłoszony na konwersatorium 28 IV 1987 r. Prelegent przeciwstawił swoje wystąpienie narastającemu w Kościele irracjonalizmowi, zwłaszcza młodych ruchów i wspólnot (typu „oazy" czy ruchy charyzmatyczne). Jak stwierdził, w zjawisku wiary należy większy akcent położyć na element poznania racjonalnego (szczególnie metafizycznego), które dotyczy faktu istnienia Boga oraz nieśmiertelności duszy ludzkiej. Taka wiedza „podprowadza" do wiary i jest podstawą światopoglądu chrześcijańskiego – najpełniej przydatnego kulturze, a przy tym racjonalnego.

Swoistym dopowiedzeniem do trzech powyższych odczytów, charakteryzujących się wyraźnie metodologizmem filozoficznej szkoły lubelskiej, były dwa, ściśle należące do filozofii nauki, wykłady przedstawione na konwersatorium przez ks. A. Bronka i A. Gawrońskiego. Ks. Bronk zaprezentował (8 IV 1987 r.) ogólną diagnozę sytuacji we współczesnej filozofii nauki,

dając jej tytuł: *Antyfundamentalizm współczesnej filozofii nauki.* Nauka od strony swych podstaw filozoficznych – stwierdził – podzieliła XIX-wieczne losy metafizyki: czyli został radykalnie zakwestionowany fundament jej absolutnych twierdzeń, zarówno dotyczących podmiotu poznającego, przedmiotu poznania, jak i reguł metodologicznych. Po Popperze nauka odrzuca wszelkie stałe podstawy epistemologiczne i musi bronić się przed chaosem założeniowym (m.in. Feyrabenda), społecznym kryterium uznawalności (Kuhn), neodarwinizmem epistemologicznym (Quine) czy różnymi formami demarkacjonizmu. Główny dziś problem filozofii nauki (nie samej nauki, która jak to określił prelegent, „ma się świetnie") to ocalenie racjonalności nauki. Ks. Bronk upatruje największe szanse przezwyciężenia tego problemu w akceptacji systemu filozofii klasycznej z jej zasadami fundamentalizmu, autonomii i racjonalności poznania i z jej otwartością na realnie istniejący świat.

Wykład A. Gawrońskiego (z 10 XII 1986 r.) nosił tytuł *Relatywizm we współczesnej kulturze*, poświęcony zaś był analizie logiczno-filozoficznej podstaw relatywizmu. A. Gawroński wyróżnił trzy główne typy relatywizmu filozoficznego. W pierwszej wersji, subiektywnej, utrzymuje się, iż poznanie prawdziwe jest względne z uwagi na przeżycia jednostki (należy tu m. in. egzystencjalizm). Według relatywizmu obiektywnego, prawda jest względna wobec kontekstu (np. zainteresowania poznawczego, punktu widzenia czy aspektu poznawania). W trzeciej wersji, kulturowej, mówi się o względności języka (pojęć) determinującego poznanie. Prelegent postawił tezę, iż relatywizm jest stanowiskiem „samoobezwładniającym", co znaczy, iż będąc stanowiskiem konsekwentnym, musiałby zanegować samego siebie. A. Gawroński za pomocą precyzyjnej analizy językowej starał się na przykładzie konkretnych tekstów wykazać taką wewnętrzną sprzeczność relatywizmu, który jest głównym zagrożeniem kultury XX wieku.

Obszerny blok 15 spotkań konwersatoryjnych, który właśnie w skrócie omówiliśmy, służył zbudowaniu kontekstu intelektualnego dla sesji *Ewangelia i kultura.* Jak się wydaje, dostarczył w większości przypadków podstaw do wytworzenia takiego kontekstu. W szeregu wykładów ukazano naszą współczesną, ogólnoludzką i polską kulturę, która objęta kryzysem i wieloma problemami, potrzebuje ewangelizacji i, jak się wydaje, w wielu miejscach jest na ewangelizację otwarta.

Jednocześnie, jak sygnalizowaliśmy, kontynuowany był w ramach konwersatorium wątek „rodzinny".

Ogólnej liczby 20 konwersatoriów w roku akademickim 1986-1987 dopełniły dwa wystąpienia o charakterze okazjonalnym. W pierwszym z nich ks. Nagy po powrocie z Watykanu 7 I 1987 r. przedstawił swoje uwagi *O wizycie u Papieża.* Zawarł w swym wystąpieniu szczegółowe wspomnienia dotyczące świąt Bożego Narodzenia u Jana Pawła II, ogólne uwagi na temat znaczenia pontyfikatu polskiego Papieża oraz projekt pobytu Ojca Świętego w Polsce w czerwcu 1987 r. Prelekcja przez swój szczególny osobisty i ciepły charakter wprowadziła w spotkanie wiele świątecznej pogodnej atmosfery. Drugi odczyt miał charakter sprawozdawczy. Prof. I. Sławińska (KUL) w prelekcji *Współczesny teatr religijny w pracach*

*KUL* (25 III 1987 r.) podzieliła się z uczestnikami konwersatorium dorobkiem Zakładu Dramatu i Teatru (związanego z sekcją filologii polskiej KUL) w dziedzinie dokumentacji i interpretacji tej szczególnej formy kultury w Polsce. W Polsce powojennej teatr religijny stał się zjawiskiem sztuki alternatywnej. Jego prawdziwa eksplozja, gdy idzie o ilość i jakość, nastąpiła po roku 1980. Teatry religijne związane są najczęściej z seminariami duchownymi, lecz również inne ośrodki podejmują takie inicjatywy. Pod kierunkiem prof. Sławińskiej badania tego teatru trwają od 1975 r.(ich wynik to bezcenna kartoteka spektakli), a w ostatnich latach zostały włączone do zakresu tzw.węzłowych tematów PAN.

5. Regularność w podnoszeniu samoświadomości chrześcijańskiej i żywy, otwarty na bieżące problemy i reakcje charakter stanowią najistotniejsze walory Konwersatorium Myśli Jana Pawła II KUL. W ciągu bieżącego roku akademickiego prelekcje i dyskusje odbywane w trakcie posiedzeń konwersatoryjnych nastawione są na jeden kompleks zagadnień, formalnie związany z zaplanowaną sesją majową Instytutu, merytorycznie jednak starają się podejmować obszary najbardziej trudne i zagrożone w rzeczywistości życia chrześcijańskiego czy w ogóle ludzkiego, będące zarazem przedmiotem szczególnej troski papieża Jana Pawła II. Obszary te przez systematyczne podejście w ciągu roku zostają poznane wielostronnie i w niektórych przypadkach głęboko. Wspólnota konwersatoryjna nabywa zaawansowanej jakości wiedzy i postawy usposabiającej do oddziaływania w szerszych kręgach społecznych.

Wspólnota – zwłaszcza uniwersytecka – stanowi też ważny czynnik tworzący ową nową jakość wiedzy o chrześcijaństwie. Tematy prelekcji często pochodzą z inspiracji środowiskowej. Konwersatorium jest otwarte na tematy niesione przez życie i czas bieżący. Ma to również istotne znaczenie w podnoszeniu samoświadomości chrześcijańskiej Uniwersytetu. Należałoby postulować jeszcze częstsze podejmowanie tematów związanych z toczącym się życiem Kościoła oraz z ważnymi dokumentami publikowanymi przez Stolicę Apostolską. Również do dziedziny postulatów należałoby włączyć potrzebę uintensywnienia dyskusji, które mają miejsce po prelekcjach konwersatoryjnych. Jakość dyskusji jest czynnikiem szczególnie podnoszącym wymiar wspólnoty intelektualnej i stanowiącym w dużej mierze o autentycznym uczestnictwie w owej wspólnocie.

Konwersatorium jest jedną z form działalności Instytutu Jana Pawła II. Współistnieje z innymi formami tej aktywności, do których należą sesje naukowe, działalność wydawnicza i prace badawcze. Skupiając się na problemie człowieka i jego wielostronnego statusu, na rodzinie, jako szczególnie ważnej relacji, w której osoba ludzka – kobieta lub mężczyzna – odnajdują swoją tożsamość, dbając o poziom metodologiczny zawartości naukowej posiedzeń, wreszcie podejmując tematy narzucone przez aktualny wycinek dziejów chrześcijaństwa i ludzkości – konwersatorium spełnia w sposób sobie właściwy cele założone przez Instytut. Sposób ten staraliśmy się powyżej scharakteryzować i – jak się wydaje – zdołaliśmy wykazać, iż konwersatorium jest ważną i niezbędną częścią Instytutu Jana Pawła II KUL.